

Perheväkivallasta on muodostunut sosiaalinen ongelma ilmeisesti nopeammin kuin mistään muusta asiasta. Suomessa asiasta ruvettiin puhumaan 1970-luvun loppupuolella, ja nyt perheväkivaltaa varten on jo erikoistuneita hoitojärjestelmiä.

Asian esilletuloa on edeltänyt voimakas yhteiskunnan ja erityisesti traditionaalisen perhe-käsityksen muutos. Seuraavat perheen muutostendenssit ovat tällöin tärkeitä (ks. esim. Kortteinen 1982):

Perheen funktiot ovat vähentyneet. Yhteiskunta on ottanut hoitaakseen yhä useampia niistä tehtävistä, joista perhe ennen huolehti itse. Perhe on nyt lähinnä ihmishuonekeskus. Sellaisena perheen merkitys on kasvanut ja perhe on yksityistynyt. Elämä keskittyy perheen ympärille. Tämän vuoksi myös perheen sisäiset ihmissuhteet ovat nousseet yhä enemmän esille.

Oleellista on myös *perheen sisäisten roolien* muutos. Ihmisten elämäntapa on muuttunut kaupunkiin muuttamisen ja palkkatyöhön siirtymisen myötä. Vanhan talonpoikaiskulttuurin patriarkaalinen elämäntapa, jossa mies oli perheen johdossa, mutta jossa työnjaollisesti molemmilla aviopuolisoilla oli perheessä mielekkäitä ja toisiaan täydentäviä tehtäviä, on muuttunut.

Naisella on uusimuotoisessakin perhe-elämässä lastenkasvatukseen ja kodinhoitoon liittyvät tehtävät. Naisten pitemmän kokonaistyöpäivän vastapainona on se, että kotona riittää mielekästä toimintaa. Ongelmat näkyvätkin nimenomaan miehen roolissa.

Ironista kyllä miehen aseman ongelmat ovat tulleet esille viihteessä, ennen kuin mm. tutkijat ja yhteiskuntapoliitikot ovat ne tajunneet. Tyypillistä asian ymmärtämättömyyttä osoittaa mm. naisasialiike, joka irvii Viikonloppuisä-tyyppisiä iskelmiä muka naisen aseman halventajina, kun ne kertovat uusista todellisuuden ongelmista, joihin perheen elämäntavan

muutos on miehen johtanut.

Perheessä perinteisesti heikoimmassa asemassa olevien ryhmien eli *lasten ja naisten asema* on parantunut. Yhteiskunnan ote perheiden elämään on lisääntynyt; sitä säädellään yhä enemmän. Lapsen oikeuksiin on alettu kiinnittää huomiota. Naisten mahdollisuudet itsenäiseen elämään ovat yleisen koulutustason ja työelämän naisvaltaistumisen vuoksi lisääntyneet. Tästähän ovat osoittimena avioerojen määrän nousu ja yksinhuoltajaperheiden lisääntyminen.

On oleellista, että perheväkivallasta puhutaan eniten kehittyneissä länsimaissa eikä kehitysmaissa. Kysymys ei siis ole — niin kuin joskus on haluttu väittää — lasten, naisten ja muiden heikko-osaisten ryhmien aseman huonontumisesta perheen kehityksen myötä tai perheen väkivaltaistumisesta vaan juuri päinvastaisista ilmiöistä.

Perheväkivaltaa käsittelevissä pamflettiteoksissa (esim. Pizzey 1974) esitetään usein tietoja siitä, kuinka lainsäädäntö ei ole aikaisemmin selvästi kieltänyt naisten ruumiillista pahoinpitelyä. Tämän korostaminen on kuitenkin osittain epähistoriallista. Se ei ota huomioon virallisen ja epävirallisen normiston eroa. Vaikka esimerkiksi 1800-luvun Yhdysvalloissa naisten pahoinpitelyä ei kielletty kovin laajasti lainsäädännön perusteella, naapurit epävirallisen kontrollin toteuttajina kuitenkin ojensivat rajunkin keinoin — usein selkäsaunan avulla — aviomihiä, jotka pahoinpitelivät vaimoiaan (Pleck 1979).

Epävirallinen kontrolli on siis muuttunut viralliseksi niin kuin monilla muillakin elämäna-alueilla. Yhteiskunta on ruvennut säätämään asioita, jotka ennen kuuluivat ihmisten keskenään hoidettaviin.

Käsitys yhteiskunnasta ja *perheestä* harmonisena yksikkönä on muuttunut. On havaittu, että perhe-elämässäkin konflikti-käsite selittää

enemmän todellisuutta kuin yksimielisysteoriat. Tässä suhteessa paljon kritisoitu televisio-sarja Dallas on parempi perheen tosiluonteen peili kuin vanhat mielikuvamme sopuisasta yhteistyöperheestä.

Usein on väitetty, että perheväkivalta olisi lisääntynyt viime vuosina. Väitteelle ei ole paljon perusteluita. Asiat voivat olla ongelmia, vaikka niiden yleisyys ei olisikaan noususuunnassa. Koko perheväkivalta on tullut julkisuuteen yhteiskunnan muutosten myötä. Näin syntynyt tietoisuus ongelmasta ja sen julkisuus ovat nostaneet esiin yhä uusia tapauksia. Sama ilmiö on tuttu monista muista sosiaalisista ongelmista. Itse asiassa on täysin mahdollista, että perheväkivaltaa olisi aikaisemmin esiintynyt nykyistä enemmän, koska siihen asennoituminen on nopeasti muuttunut kielteisemmäksi.

Perheväkivallan olemus

Perheväkivallassa on tyyppillisiä näennäisradikaalisia piirteitä. Se on ensi silmäyksellä uusi, helposti rajattava ja dramaattinen ilmiö. Tiedotusvälineiden mahtiaikana nämä ovat olennaisia piirteitä. Lehdistö, radio ja televisio on ollut helppo saada kiinnostumaan asiasta. Dramaattisten ja kärjistettyjen tarinoiden avulla yhteiskunta onkin nopeasti tajunnut perheväkivallan sosiaalisesti ongelmaksi. Mutta perheväkivalta ei ole uutta, helposti rajattavaa eikä useimmiten edes kovin dramaattista.

Perheväkivalta on yleiskäsite monelle ilmiölle. Taulukossa 1 perheenjäsenet on jaettu neljään ikäpolveen sekä väkivallantekijöinä että uhreina. Taulukko nostaa esiin ilmiöitä, joita — kuten lasten välisiä tappeluja — harvemmin

ajatellaan perheväkivallaksi, vaikka ne loogisesti sitä ovatkin. Kaikkia eri-ikäisten perheenjäsenten välisiä väkivaltaisia ristiriitoja on olemassa: ruutuihin löytyy nimitys todellisuudesta. Tämä osoittaa potentiaalisen väkivallan yleisyyttä perheessä.

Käsitteen laajuus on hyvä pitää mielessä, koska eri järjestelmien tietoon tulee erilaista perheväkivaltaa. Käytännössä tärkeitä ovat erityisesti kolme perheväkivallan tyyppiä: lasten pahoinpitelyt, pahoinpidellyt puoliset tai seurustelukumppanit sekä vanhukset.

Vastoin yleistä luuloa perheväkivalta ei tavallisesti ole kovin rajua. Turvakodeista tehdylle tutkimukselle annettiin nimeksi ”Täällä ei tarvitse pelätä”; sillä haluttiin kuvata perheväkivallan tyyppitapauksia, jotka ovat useimmiten väkivallan pelkoa ja henkistä väkivaltaa. Tutkimuksen mukaan varsinaisen fyysisen väkivallan osuus oli hiukan alle puolet kaikista tapauksista (Leskinen & Mäkinen & Peltoniemi 1982).

On oleellista huomata, että perheväkivallan tyyppitapaus on pikemminkin perheriidan jatke kuin oma erityinen julmuusilmiönsä. Se on tärkeää erityisesti hoitojärjestelmien suunnittelulle: kainalosauvojen sijasta tarvitaan pikemminkin apua ihmisen sosiaaliseen ja henkiseen pahoinvointiin. Myös tiedot alkoholin ja mustasukkaisuuden läheisestä yhteydestä perheväkivaltaan korostavat samalla tavalla sosiaalitoimen roolia.

Väkivallan määrittely sinänsä ei ole helpoimpia tehtäviä. Erityisen ongelmallista on henkisen perheväkivallan määrittely. Eikä ruumiillinenkaan väkivalta ole kovin selkeä käsite. Yksin se, minkälainen ruumiillinen kosketus

Taulukko 1. Perheväkivalta tekijän ja uhrin mukaan

uhri	tekijä			
	lapset	nuoret	aikuiset	vanhukset
lapset	lasten tappelut	pienempien sorto	lasten pahoinpitely	lasten pahoinpitely
nuoret	kiusanteko	nuorten tappelut	väkivaltainen kasvatus	lasten kiusanteko
aikuiset	kiusanteko	pahoinpidellyt vanhemmat	pahoinpidellyt naiset, miehet	kiusanteko
vanhukset	kiusanteko	pahoinpidellyt vanhukset	pahoinpidellyt vanhukset	pahoinpidellyt naiset, miehet

Lähde: Peltoniemi 1984

koetaan väkivallaksi, on varmasti toinen hel-sinkiläisen hienostorouvan elämänpiirissä kuin Härmän jätjän.

Julkinen yksityisasia

Perheväkivalta on ollut julkinen yksityisasia, ongelma johon yhteiskunnan ei ole katsottu voivan puuttua. Lähes puolet suomalaisista ja neljäsosa ruotsalaisista ei puuttuisi perheväkivaltatilanteeseen, vaikka sellainen tulisi heidän tietoonsa. Tätä asennetta kuvaa hyvin erään haastateltavan kertomus:

Yhtenä jouluna oli naama mustelmilla ja kaikki suun limakalvot aivan riukaleina. Oltiin mieheni kotona ja kukaan heistä ei muka huomannut mitään. Se oli jäljestäpäin ajateltuna aika jännä yksityiskohta. (Peltoniemi 1984, 34)

Lähes puolet niistä suomalaisista, jotka aikoisivat tehdä jotakin, keskustelisi joko lyöjän, uhrin tai muiden naapureiden kanssa. Vain 10 % ilmoittaisi asiasta sosiaaliviranomaisille ja 12 % poliisille (Peltoniemi 1982).

Sama koskee alkoholin käyttöä. Pertti Alasuutarin ja Jorma Siltarin korttelikapakkatutkimuksen (1983) mukaan ”naapurit katselevat verhonraoista, eivätkä hyväksy kapakassakäyntiä vapaa-ajan harrastuksena”. Kun alkoholistin vaimo päättää pyytää sukulaisilta apua, niin ”seuraukset ovat miltei aina kielteisiä. Sukulaisten ensimmäinen ja tavallisin reaktio on epäluuloisuus. Joskus sukulaiset suhtautuvat vaimoon myös vihamielisesti siitä syystä, että tämä edes uskaltaa väittää miestänsä alkoholistiksi” (Wiseman 1976, 70).

Yhteiskunnan normit ovat edellyttäneet, ettei perheväkivaltaan kiinnitetä huomiota samalla tavalla kuin muuhun väkivaltaan. Perheväkivalta on yksityisasia, joka kuitenkin on yleisesti tiedossa. Amerikkalaiset tutkijat kutsuvat tätä ilmiötä ”valikoivaksi sokeudeksi” (Straus & al. 1980).

Tutkimuksen rooli

Kiinnostus perheväkivaltaan on herännyt kolmen tutkimustradition piirissä: perhesosiologiassa, kriminologisessa uhritutkimuksessa ja naistutkimuksessa. Lasten pahoinpitelyä

koskevaa tutkimusta on tehty eniten lääketieteen ja psykologian alalla.

Perheväkivalta on satunnaisesti tullut aikaisemminkin esille tutkimuksissa, mutta vasta vuonna 1970 Yhdysvalloissa pidettiin ensimmäinen (perhesosiologian) kongressi, jonka teemana oli nimenomaan perheväkivalta. Samana vuonna aloitti toimintansa New Hampshiren yliopistossa toimiva tutkimusryhmä, joka on laajentunut alan tärkeimmäksi tutkimuskeskukseksi (Finkelhor 1983).

Perheväkivallan tutkimus on kasvanut hyvin nopeasti. Vuonna 1981 kerätyssä bibliografiasa oli jo 700 lähdeviitettä, vaikka siihen sisällytettiin vain Suomessa saatavilla oleva kirjallisuus (Peltoniemi & Honkavaara 1981). Laajinta tutkimus on Yhdysvalloissa ja Isossa-Britanniassa. Myös Kanadassa ja Pohjoismaissa on tehty huomattavasti aiheeseen liittyvää tutkimusta.

Perheväkivaltatutkimus laajeni Yhdysvalloissa nopeasti mm. sen vuoksi, että liittovaltio perusti erityiselimiä perheväkivaltaan liittyvää tutkimusta, informaatiota ja hoitoa varten. Tähän oli käytettävissä useita miljoonia dollareita. Liittovaltion aktiivinen rooli on kuitenkin supistunut Reaganin hallituskaudella (Tierney 1982).

Kriminologia, naistutkimus ja perhesosiologia ovat edelleen tärkeimmät tutkimussuuntaukset. Kaksi pääasiallista koulukuntaa erotuu mm. käytetyn termin perusteella. Naistutkimukseen tukeutuvat käyttävät termiä naisten pahoinpitely, kun muu tutkimus puhuu perheväkivallasta. Erot liittyvät erilaisiin tulkintoihin perheväkivallan syistä ja ominaispiirteistä, kuten alkoholin roolista (Peltoniemi 1983 b).

Tieteenalojen erot kytkeytyvät myös toimintapoliittisiin näkemyseroihin. Naistutkimus on korostanut perheväkivallan rikoksenluonteisuutta ja painottanut oikeuslaitoksen roolia ja rangaistuksen merkitystä. Toinen suuntaus taas on etsinyt perheväkivallasta pikemmin sosiaalisen häiriön, poikkeavuuden ja sairauden piirteitä ja painottanut hoito- ja sovittelujärjestelmien merkitystä (taulukko 2). Erot näkyvät turvakotiliikkeessä: turvakodit voidaan jakaa valtaideologian perusteella kahteen pääryhmään: feministisiin ja perhekorosteisiin turvakoteihin (Peltoniemi 1983 c).

Tutkimuksen suoranaista vaikutusta perhe-

väkivaltakeskusteluun on vaikea tietää, mutta esimerkiksi New Hampshiren tutkimuskeskus on laskenut, että yli puolet sen saamista tuhansista kirjallisuuspyynnöistä on tullut muilta kuin varsinaisilta tutkijoilta, lähinnä erilaisilta turvakoteja suunnittelevilta ryhmiltä ja lehdistöltä. Näin tutkimustulokset ovat nopeasti siirtyneet osaksi perheväkivaltakeskustelua (Straus & Finkelhor 1983).

Suomessa tutkimuksen rooli on ollut samantapainen. Ensimmäiset suomalaiset tutkimukset aihepiiristä käynnistyivät Alkoholitutkimussäätiössä vuonna 1976 (Peltoniemi 1984, 15). Ajallisesti perheväkivaltakeskustelua edeltänyt tutkimus ei ole paljon vaikuttanut keskustelun alkamiseen tai turvakotien perustamiseen, mutta se on kehittänyt keskustelun sisältöä, ja sen välityksellä mm. ulkomaiset kokemukset ovat tulleet tietoon myös Suomessa.

Taustateoriat

Perheväkivaltakeskustelun vedenjakaja on rangaistus—sairaus-ulottuvuus, joka erottaa kolme näkemyslinjaa:

- yksin uhri on syyllinen
- molemmat ovat syyllisiä
- vain tekijä on syyllinen.

Toiset selitysteoriat korostavat enemmän yksilö- ja ryhmätasoa, toiset taas koko yhteiskunnan tasoa. Nämä voidaan erottaa tieteenalan mukaan niin, että tullaan taulukon 2 nelikenttään.

Poikkeavuutta korostavat *psykopatologiset* teoriat ovat varsinkin eräiden psykiatrien suosios-

sa. Tämä teoriaryhmä käyttää termejä poikkeava persoonallisuus, sadomasokismi ja provokointi (esim. Snell & al. 1964). Kun tarkastelukulmana on koko perhe, tullaan psykologian ja sosiaalipsykologian alan pienryhmäteorioihin ja käsitykseen perheväkivallasta *perhedynaamisena* sairausilmiönä. Tämä teoriaryhmä korostaa myös erilaisten tilannetekijöiden, stressin ja esim. alkoholin merkitystä (esim. Goode 1971).

Kulttuuri- ja rakenneteoriat ovat sosiologiapainotteisia. *Kulttuuriteoriat* pitävät perheväkivaltaa enemmän yhteiskunnan ja pienryhmien häiriönä. Ne korostavat perheväkivallan yhteyttä yhteiskunnan yleiseen väkivaltaisuuteen ja sen sosiaalista periytyvyyttä (esim. Straus & al. 1980). *Rakenneteorioissa* painotetaan perheväkivallan rikoksenluonteisuutta ja sen yhteyttä patriarkaaliseen yhteiskuntamuotoon (esim. Dobash & Dobash 1979).

Toisaalta rakenneteoriat sisältävät paljon psykoanalyttisiä käsityksiä yhteiskunnan eriarvoisuuden heijastumisesta käytännön elämässä. Näin äärimmäiset perheväkivallan selitysteoriat sisältävät itse asiassa paljon samaa.

Teorioiden ongelmia

Perheväkivallan selitysteorioita ei juuri ole tieteellisesti testattu. Niitä kaikkia vastaan on helppo esittää vakavia huomautuksia.

Poikkeaviin yksilöihin huomionsa kiinnittävien tutkijoiden tulisi hämmästyä sitä, kuinka yleistä perheväkivaltaa todellisuudessa on. Ne, jotka pitävät perheväkivaltaa koko perheen sairautena, joutunevat pohtimaan näkemyk-

Taulukko 2. Perheväkivaltateoriat tieteenalan mukaan

äärinäkemykset

psykoanalyttiset

psykologiset

I psykopatologiset (poikkeavuus)	IV rakenneteoriat (rikos)
II perhedynaamiset (sairaus)	III kulttuuriteoriat (häiriö)

sosiologiset

sosiaalipsykologiset

sovittelevat

Lähde: Peltoniemi 1984

sensä oikeutusta niissä tapauksissa, joissa vahvempi osapuoli on vuosia kiduttanut toista. Kulttuurien eroihin huomionsa kiinnittävien tulisi miettiä, minkä vuoksi perheväkivalta on niinkin yleistä useimmissa kulttuureissa. Ja miesyhteiskuntaa selityksenä tarjoavien lienee vaikea selittää, miksi perheväkivaltaa suuntautuu huomattavasti myös miehiin.

Eniten kritiikkiä on kohdistettu psykopatologisiin teorioihin; varsinkin rakenneteorioiden edustajat käyttävät paljon sivuja vähäteläkseen varhaisempia psykologisia tai psykoanalyttisesti orientoituneita perheväkivaltatutkimuksia (esim. Dobash & Dobash 1979). Psykopatologisia teorioita vastustetaan yleisen "asioiden psykologisoinnin" pelossa. Nämä yksilötasolla liikkuvat teorit sopivat huonosti tämänhetkisiin yhteiskuntapoliittisiin näemyksiin.

Perhedynaaminen lähestymistapa on sosiaalihuollon valtavirtaus, joka erilaisten terapioiden nimellä sävyttää sosiaalityön käytäntöä. Siihen sisältyy yleensä ajatus sekä virallisen että epävirallisen kontrollin välttämisestä.

Psykologisoinnin pelko liittyy myös perhedynaamisiin teorioihin. Pitkälle vietyinä nämä pitävät väkivaltaa pelkkänä kommunikaatiokeinona ja sen vuoksi ainakin osittain hyväksyttävänä. Perhedynaaminen ymmärtäminen kärjistyneessä muodossaan on aiheuttanut juuri senkaltaisia valituksia, joita feministiliike on Yhdysvalloissa esittänyt poliisin haluttomuudesta pitää perheväkivaltaa ollenkaan rikoksena (Brückner 1982).

Varsinkin rakenneteorioiden kannattajat kritisoivat kovasti perhedynaamisia näkemyksiä. He korostavat, kuinka ne leimaavat myös uhrin syylliseksi ja siirtävät tekijältä vastuun pahoinpitelystä (Martin 1977). Toisaalta kriminologiassa on yleensäkin osoitettu, kuinka uhrilla on merkittävä rooli rikoksen synnyssä. Myös perheväkivalta on vuorovaikutussuhde, eikä sen paljastaminen poista käytännön johtopäätöksiä. Vaikka ymmärrämmekin paremmin, miksi joku on tehnyt rikoksen, selvittämällä uhrin käyttäytymistä ja tekoon liittyvää tapahtumaa, se ei silti poista teon rangaistavuutta, mikäli yhteiskunta katsoo sitä tarvittavan (Törnudd 1971).

Rakenneteorioissa siirretään kansantaloustieteen omistuskäsite ihmisten välisten suhteiden

kuvaamiseen: avioliitossa mies omistaa naisen (Dobash & Dobash 1979). Sosiologit ovat usein nähneet yhteiskunnan markkina-paikkana, jossa omistetaan, ostetaan, myydään ja vaihdetaan, mutta tämä yleisnäkökulma ei tietenkään vielä selitä ihmissuhteita, vaan ainoastaan siirtää ne toiselle kielelle. On ongelmallista, jos omistamiseen liittyvää kielteistä merkitystä käytetään vain yhden osailmiön selittämiseen. Jos yhteiskuntaa yleensäkin kuvataan kauppatermein, ei avioliiton omistusluonne osoittaudukaan kovin erikoiseksi ilmiöksi.

Todellisuudessa yhteiskunnan normit oikeuttavat perheenjäsenet lyömään toisiaan joissakin tilanteissa. Mutta tämä ei kytkeydy erityisesti miesyhteiskuntaan, vaan kysymys on pikemminkin vahvempien väkivallasta heikompiin kohtaan. Vaikka tässä yhteiskunnassa miehet ovat vahvoilla, näin ei ole kaikissa perheissä. Perheiden valtasuhteet vaihtelevat, ja tämän vuoksi perheväkivaltaa esiintyy monissa muodoissa. Perheväkivallassa tärkein näyttämö on perhe eikä primaaristi koko yhteiskunta.

Länsimaissa vallitseva sukupuolten välinen epätasa-arvo ja patriarkaalin yhteiskunta ovat vain yksi osoitus yhteiskunnan valtaeroista, ja sen käyttäminen perusselityksenä perheväkivallassa on osaksi näköharhaa. Kyseessä on samankaltainen ilmiö kuin Suomessa 1960-luvulla ensi askeleitaan ottaneen marxilaisen yhteiskuntatieteen yritykset selittää monimutkaista elämää pelkästään ympäristötekijöillä.

Päätyminen vain yhteen perheväkivallan mahdolliseen selittäjään on myös lohduton tie selitettävänä olevan sosiaalisen ongelman käsittelyn kannalta. Keinot ovat silloin koko yhteiskunnan muuttamiseen pyrkiviä eivätkä tarjoa suurta apua tälle sukupolvelle.

Heikki Ylikangas (1974) osoittaa suomalaisen väkivaltarikollisuuden yhtä huippukautta, puukkojunkkarien aikaa, analysoidessaan, kuinka Pohjanmaan väkivaltarikollisuuden juuret olivat taloudellisessa muutostilanteessa. Kilpailua ja menestymistä korostavan normijärjestelmän kautta se puhkesi heikon itsetunnon leimaamana rikollisuudeksi. Mutta väkivalta-aallolle oli ominaista, että sen paikalliseen ja ajalliseen ilmenemiseen tarvittiin useita erityistekijöitä. Vasta ne yhdessä aikaansaivat puukkojunkkareiden aikakauden.

Samalla tavalla viittaaminen rakenteellisiin valtasuhteisiin perheväkivallan pääselittäjänä nostaa tärkeimmäksi itse asiassa vasta toisen asteen selittäjät: ne edellytykset, joiden vallitessa rakenteelliset taustatekijät muuttuvat väkivallaksi. Näin tullaan erityisesti niihin tekijöihin, joita varsinkin kulttuuriteoriat korostavat.

Valta ja vallan puute

Amerikkalaiset tutkijat korostavat, että väkivaltaa esiintyy eniten perheissä, joissa uhrin ja tekijän valtaero on suurin. Niinpä he määrittelevätkin perheväkivallan tilanteeksi, jossa vahvempi käyttää hyväkseen heikompa. Perheväkivaltaa esiintyy eniten tilanteissa, joissa vahvempi kokee menettävänsä valtaa (Straus & al. 1980).

Tämä seikka näkyy voimakkaana myös suomalaisessa perheväkivaltatutkimuksessa. Helsingissä syvähaastattelun kohteena olleista 16 perheestä valta oli korostetusti miehellä seitsemässä ja korostetusti naisella samoin seitsemässä perheessä. Tasa-arvoisia perheitä aineistoon sisältyi vain kaksi (Peltoniemi 1984, 123).

Väkivalta on yhtä aikaa osoitus sekä vallasta että vallan puutteesta. Se voi olla vallan osoitus, jolla arvojärjestys tuodaan jyrkästi esille. Samaan aikaan se voi olla teko, jolla osoitetaan vallan puuttuminen. Muuten ei voi ymmärtää sitä, että ainakin näennäisesti paljon heikommassa asemassa oleva osapuoli käyttää väkivaltaa: David nousee Goljatia vastaan.

Se, että perheväkivalta on osoitus sekä valasta että vallan puutteesta, selittää ilmiön korostumisen yhteiskunnan heikko-osaisten parissa. Heillä on vähemmän muita keinoja selvittää yksilöiden välisiä konflikteja. Mitä heikommissa ihmiset ovat yhteiskunnassa ja pienryhmässään, sitä enemmän he käyttävät juuri väkivaltaa keskinäisten suhteidensa hoidossa.

Alemmissa sosiaaliryhmissä on myös paljon tekijöitä, jotka vaikuttavat väkivallan yleisyyteen. Niitä voi kutsua stressitekijöiksi. Suomalaisessa yhteiskunnassa niistä tärkeimmät ovat taloudellinen turvattomuus (pienet tulot, työttömyys, asumisahtaus) ja erityisesti alkoholi.

Alkoholin runsas käyttö on samalla ilmaus ihmisen vallan puutteesta. Se on perheväkival-

lan kanssa sekä vaihtoehtoinen että päällekkäinen ilmaus voimattomuudesta. Molemmat mm. ratkaisevat konflikteja, pakottavat vasta-reaktioon, peittävät depressioita ja liittyvät tiukkaan perherakenteeseen (Flanzer 1981). Tämän vuoksi nämä kaksi asiaa niin usein esiintyvät yhdessä.

Mutta viittaaminen alempien sosiaaliryhmien runsaampaan perheväkivaltaan ei tarkoita sitä, etteikö perheväkivaltaa esiintyisi yhteiskunnan muissakin osaryhmissä. Myös niissä väkivalta symboloi voimaa ja sen puutetta. Mutta ylemmissä sosiaaliryhmissä on käytettävissä muitakin konfliktien ratkaisutapoja. Tämän vuoksi perheväkivalta ei yleensä muodostu symboliarvoltaan yhtä voimakkaaksi eikä yhtä tarpeelliseksi.

Moniulotteiset teoriat

Päähuomio olisi kiinnitettävä moniulotteisten teorioiden kehittämiseen. Perheväkivalta sisältää niin moninaisia ilmiöitä, että yksinkertainen selitys — oli sen tarkastelukulma sitten yksilö- tai yhteisötasolla — ei riitä.

Edellä on yritetty osoittaa, että perheväkivallan perussyitä tärkeimpiä ovat ne olosuhteet, joiden vallitessa sen esiintymiseen voidaan vaikuttaa. Asiaa voi vielä selvittää asetelmalla, jossa perheväkivallan taustatekijöitä tarkastellaan eri tasoilla:

YHTEISKUNTA Väkivalta on osittain hyväksyty keino. Yhteiskunnassa valta on jakautunut epätasaisesti.

KULTTUURI Väkivalta on tärkeä kulttuuripiirre, jota ihannoidaan ja vastustetaan samalla kertaa. Osaryhmissä väkivaltanormit vaihtelevat.

PERHE Perheessä valta on jakautunut epätasaisesti. Stressitekijät ja konfliktinratkaisutavat vaihtelevat.

YKSILÖ Halu ja kyky väkivallan käyttöön vaihtelee yksilön ominaisuuksien mukaan.

Nämä eri tasot sisältyvät mm. amerikkalaiseen systeemiteoriaan (Straus & al. 1980).

Suomalaisten tutkimusten perusteella sen eri elementtien painotus muodostuu kuitenkin erilaiseksi kuin USA:ssa. Yhteydet muihin sosiaalisiin ongelmiin, ennen muuta alkoholiin, ovat jääneet amerikkalaisten teoriassa liian vähäisiksi. Perheväkivalta näyttää olevan yksi monista sosiaalisista ongelmista, ja tämän olisi korostuttava myös sen selitysteorioissa.

Moniulotteisen teorian ongelma on, ettei se tarjoa patenttiratkaisua ongelmasta pois pääsemiseksi. Toisaalta se ei myöskään kaadu siihen, että tarjottu patenttiratkaisu olisi mahdollon toteuttaa. Mikäli perheväkivaltaa pidetään ilmiönä, jota tulisi vähentää, joudutaan monenlaisiin toimenpiteisiin, sekä isoihin että pieniin.

Moniulotteinen teoria selittää myös paremmin sen pettymyksen tunteen, joka anglosaksisissa maissa on vähitellen hiipimässä perheväkivallan käsittelyjärjestelmiä kohtaan. On havaittu, että auttaminen ei paljon auta (Pfouts & Renz 1981). Tilanne alkaa muistuttaa päihdehuollon hoitopessimismää, kun monenlaisista auttamisjärjestelmistä huolimatta hoitotulokset ovat olleet vähäisiä.

Perheväkivallassa samoin kuin juoppoudeksakin kysymys on ihmisten elintapojen muuttamisesta, tapojen, joihin vaikuttavat yhteiskunnan, kulttuurin, perheen sekä yksilön ominaisuudet ja taustapiirteet. Ei ole helppo löytää yksinkertaista ratkaisua. Peruspulmaksi jää epäilemättä se, mitä on tarjota perheväkivallan tilalle. Perheväkivalta ei ole sokeaa ja sattumanvaraista pahuutta, vaan sillä on omat funktionsa, joiden tilalle on tuotava jotakin muuta.

Perheväkivallan selitysteorioihin sisältyy samoja pulmia, joihin Patrik Törnudd (1971) on kiinnittänyt huomiota kritisoidessaan teorioita rikollisuuden syistä: niissä ei tehdä eroa eri yhteiskuntien ja aikakausien rikollisuuden tasovaihteluiden ja yksilön rikollisuuteen ajautumisen syiden välillä. Maiden välillä voi olla eroja perheväkivallan yleisyydessä, vaikka yksilötasolla perheväkivaltaan olisivat johtamassa samat tilannetekijät.

Perheväkivaltateoriat ovat vielä perin yksinkertaisia. Tilanne muistuttaa sitä, mikä vallitsi alkoholismien selitysteorioiden etsinnässä vuosikymmeniä. Vasta vähitellen on alkoholitutkimuksessa alkanut vakiintua käsitys, että kysy-

mys on pikemminkin kimpusta erilaisia alkoholiin liittyviä ongelmia kuin yhdestä ainoasta alkoholismista. Sama tapahtunee myös perheväkivaltatutkimuksessa. Perheväkivallan moninainen luonne on avautunut askel askeleelta, eikä teorianmuodostus ole jaksanut seurata perässä, varsinkaan kun usein on korostettu enemmän ongelman sosiaalipoliittista luonnetta ja hoidon tarvetta kuin ilmiön ymmärtämistä ja selittämistä.

Ammattiauttajien rooli

Kuten perheväkivaltateorioita esiteltäessä todettiin, on perheväkivallan käsittelyjärjestelmissä kaksi päälinjaa, joista toinen korostaa ilmiön sairausluonnetta, toinen sen rikospiirteitä. Käytännössä jako ei erotu aivan yhtä selkeästi, mutta se näkyy auttamismuotojen valinnassa.

Perhekorostainen näkemys tarjoaa hoidoksi turvakoteja, oma-apuryhmiä ja sovittelujärjestelmiä (Lynch & Norris 1978). Feminismikorostainen näkemys korostaa turvakotien ja oma-apuryhmien lisäksi ankaramman lainsäädännön ja poliisin sekä oikeuslaitoksen toiminnan tehostamisen tarvetta (Soler & Martin 1981). Näkemyksen kannattajat ovat arvostelleet sovittelujärjestelmiä siltä osin, kuin niitä on tarjottu perheväkivallan oikeuskäsittelyn vastapainoksi (Morgan 1981).

Teoreettisesti erityisesti poliisin yhteydessä toimivat *kriisien sovittelujärjestelmät* kuitenkin merkitsevät hoito- ja rikospainotteisten näkemyksien välimuotoa (Peltoniemi 1984, 232).

Useimmat kriisien sovittelujärjestelmät ovat poliisin ja sosiaalihuollon tai poliisin ja psykiatrisen terveydenhuollon yhteisyrityksiä. Järjestelmä toimii siten, että kun poliisi on asunohälytyksen aikana rauhoittanut tilanteen (ks. Peltoniemi 1984, 174), hän voi pyytää paikalle sovitteluyksikön, jonka työntekijät jatkavat kriisin käsittelyä sosiaali- tai mielenterveys-työn keinoin.

Poliisille perheväkivaltaan liittyvät asunohälytykset eivät ole kovin toivottuja tehtäviä. Niitä pidetään usein poliisin "oikealle työlle" vieraina (Peltoniemi 1983 a). Poliisipartio joutuu pahaan välikäteen rauhoittaessaan kotiriitoja. Riitelijät yrittävät saada poliisista erotuo-

maria, joka vahvistaisi toisen riittelijän olevan enemmän oikeassa kuin toisen (Peltoniemi 1984, 182). Sosiaalityöntekijät taas ovat valitelleet sitä, ettei perheväkivaltaan oikein pääse käsiksi, kun varsinaista kriisiä ei päästä hoitamaan (Peltoniemi 1984, 162).

Kriisien sovittelujärjestelmät sopivat hyvin yhteen niiden tutkimustulosten kanssa, jotka osoittavat, että perheväkivallan uhrin hyvin harvoin pitävät rangaistusta merkittävänä tilanteen korjaajana. Suuri osa uhreista ei haluaisi viedä asiaa oikeuteen (Peltoniemi 1984). Poliisi ja tuomarit taas korostavat perheväkivallan olevan heille hankala asia. Monet uhrin eivät nimittäin tunnu itsekään tietävän, mitä he haluavat, ja jyrkkä lain kirjaimen noudattaminen saattaisi johtaa tilanteeseen, jossa ei kummankaan osapuolen etu eikä yhteiskunnan intressi pääse esiin (Parnas 1973).

Kriisien sovittelujärjestelmiä on suunniteltu Suomeenkin. Suunnitelmissa taustamallina on lähinnä ollut esillä Vancouverin järjestelmä (Levens & Dutton 1980), jossa poliisin ja sosiaalityöntekijän liikkuva työryhmä käy hoitamassa perheväkivaltatapauksia poliisin asuntohälytystehtävän jälkeen. Poliisi ohjaisi yksikköön ne tapaukset, joissa se arvelisi lisäävun olevan hyödyllistä.

Ulkomailla kriisien sovittelujärjestelmiin on yleisesti ottaen oltu tyytyväisiä ja katsottu, että niiden avulla tavoitetaan laaja ja tärkeä perheväkivallan uhrien joukko, joka koostuu osittain eri ihmisistä kuin turvakotien tavoittamista. Kriisijärjestelmien määrä onkin kasvanut nopeasti Yhdysvalloissa (Bard & Zacker 1971) ja Kanadassa (Norquay & Weiler 1981), ja ne tekevät tuloaan myös Eurooppaan (Wilhelm-Reiss 1980).

Kirjallisuus

Alasuutari, Pertti & Siltari, Jorma: Miehisen vapauden valtakunta — tutkimus lähiöravintolan tikkakulttuurista. Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos. Sarja B 37/1983. Tampere 1983

Bard, Morton & Zacker, Joseph: The prevention of family violence: dilemmas of community intervention. *Journal of Marriage and the Family* 33(1971): 677—682

Brückner, Margit: Frauenhausliteratur. *Literatur Rundschau* 7(1982): 46—53

Dobash, R. Emerson & Dobash, Russel P.: Violence against wives. A case against patriarchy. Free Press. New York 1979

Finkelhor, David: Common features of family abuse. Teoksessa: Finkelhor, David & Gelles, Richard J. & Hotaling, Gerald T. & Straus, Murray A. (eds.): *The dark side of families: Current family violence research*. Sage. Beverly Hills, Cal. 1983

Flanzer, Jerry P.: The vicious circle of alcoholism and family violence. *Alcoholism Magazine* (1981): 30—32

Goode, William J.: Force and violence in the family. *Journal of Marriage and the Family* 33(1971): 624—636

Kortteinen, Matti: Lähio — tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Otava. Keuruu 1982

Leskinen, Riitta & Mäkinen, Tuija & Peltoniemi, Teuvo: Täällä ei tarvitse pelätä — tutkimus turvakodeista. *Ensi Kotien Liiton julkaisu* 1. Helsinki 1982

Levens, Bruce R. & Dutton, Donald G.: Le role de service social de la police — l'intervention lors de conflits domestiques. *Solliciteur General Canada. Division de la recherche*. Ottawa 1980

Lynch, Catherine & Norris, Thomas L.: Services for battered women: Looking for a perspective. *Victimology* 2(1978): 553—562

Martin, Del: *Battered wives*. Kengoroo. New York 1977

Morgan, Patricia: From battered wife to program client: the state's shaping of social problems. *Kapitalistate* 9(1981): 17—39

Norquay, Geoff & Weiler, Richard: Services to victims and witnesses of crime in Canada. *Solicitor General Canada. Research division*. Ottawa 1981

Parnas, Raymond L.: Prosecutorial and judicial handling of family violence. *Criminal Law Bulletin* 9(1973): 733—769

Peltoniemi, Teuvo: Perheväkivalta Suomessa ja Ruotsissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 54. Helsinki 1982

Peltoniemi, Teuvo: Pehmeämmän poliisimiehen puolesta. *Suomen Poliisilehti* 63(1983): 222—224. 1983 a

Peltoniemi, Teuvo: Perheväkivalta ja alkoholi. Teoksessa: Peltoniemi, Teuvo & Voipio, Martti (toim.): *Alkoholi ja yhteiskunta*. Otava. Keuruu 1983. 1983 b

Peltoniemi, Teuvo: Turvakodit ja perheväkivalta. *Alkoholipoliitikka* 48(1983): 343—350. 1983 c

Peltoniemi, Teuvo: Perheväkivalta. Otava. Keuruu 1984

Peltoniemi, Teuvo & Honkavaara, Pirjo: Perheväkivalta ja lasten pahoinpitely — bibliografia.

Lastensuojelun Keskusliitto. Helsinki 1981

Pfouts, Jane H. & Renz, Connie: The future of wife abuse programs. *Social Work* 26 (1981): 451—455

Pizzey, Erin: *Scream quietly or the neighbours will hear*. Penguin Books. London 1974

Pleck, Elizabeth: Wife beating in nineteenth-century America. *Victimology* 4(1979): 60—74

Snell, J. E. & Rosenwald, J. & Robey, A.: The wifebeater's wife. *Archives of General Psychiatry* 11(1964): 107—112

Soler, Esta & Martin, Sue: Domestic violence is a crime. Family violence project. San Francisco, Cal. 1981

Straus, Murray A. & Finkelhor, David: Family violence research program. University of New Hampshire. Durham, N. H. 1983

Straus, Murray A. & Gelles, Richard J. & Steinmetz, Suzanne K.: Behind closed doors: Violence in

the American family. Doubleday. New York 1980

Tierney, Kathleen J.: The battered women movement and the creation of the wife beating problem. *Social Problems* 29(1982): 207—220

Törnudd, Patrik: The futility of searching for courses of crime. *Scandinavian Studies in Criminology*. Vol. 3. Oslo 1971

Wilhelm-Reiss, Monica: Sozialarbeit als präventive Massnahme in Handlungsfeld der Polizei: Modellversuch Hannover. Teoksessa: Swindt, Hans-Dieter & Berkhauser, Friedrich & Steinhilpes, Ger-not: Präventive Kriminalpolitik. Kriminalistverlag. Heidelberg 1980

Wiseman, Jacqueline P.: Alkoholistien vaimot I—II. *Alkoholipolitiikka* 41(1976): 62—72, 109—117

Ylikangas, Heikki: Härmän häjyt ja Kauhavan herra. Otava. Keuruu 1974.

English Summary

Teuvo Peltoniemi: Perheväkivalta sosiaalisena ongelmana (Domestic Violence as a Social Problem)

Domestic violence has been glossed over as a 'private matter', something society does not have the power to interfere in. Today, however, violence within the family is perhaps the most rapidly growing social problem.

The emergence of this problem was preceded by a drastic change in society and, more particularly, in the traditional idea of the family. The functions of the family have diminished and the roles within the family have changed. The status of women and children, who have traditionally held the weakest position in the family, has improved. It has been observed that in family life the conflict theory corresponds more closely to reality than consensus theories.

Domestic violence has hardly increased in the past few years. The whole phenomenon has received publicity through changes in society. Unofficial supervision has been made official, as in many other spheres of life.

Two principal schools of research can be distinguished simply by the term they use for the phenomenon: those basing themselves on feminist research call it 'assault on women', whereas other researchers speak of 'domestic violence'.

There are four groups of theories purporting to explain domestic violence. Psychopathological theories, which emphasize abnormality, are particularly in favour among psychiatrists. The small group theories of psychology and social psychology approach the question from the point of view of the whole family, which leads to the idea of domestic violence as a symptom of disturbed 'family dynamics'.

According to the sociologically oriented cultural theories, domestic violence is due to disturbances in society or small groups. Structural theories stress the criminal nature of domestic violence and its connection with the patriarchal social order.

All of the present theories are open to heavy criticism. In future theorization, the focus should be on the development of synthetic theories. Domestic violence occurs in so many forms that no simple explanation — whether the approach is based on the individual or the community — seems sufficient.

Theories of domestic violence are still highly simplistic. The situation is reminiscent of that which prevailed for decades in theories of alcoholism. The complex nature of domestic violence has emerged step by step; theories have been unable to keep pace, particularly as social policy and the need for therapy have frequently been taken as the issue instead of efforts to understand and explain the phenomenon.